

## 5. in het boudoir

### **Synopsis:**

*Autobiografie: een persoonlijk onderzoek, in de late jaren '70 verricht, naar de verborgen motiveringen van het alter ego van een persoonlijke en als ziek ervaren dagdromerij, in de hoop op therapeutisch resultaat. Het resultaat dat onvoorzien wordt geboekt is een nieuw zicht op zowel de ego –fantasie als de gelovige binding en op het verband tussen die twee, van niet dominante karakters, met name van die van de verstandelijke helft.*

### **Eerste pagina's:**

'Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te', schreef de kerkvader Augustinus: 'Gij schiep ons tot U en onrustig is ons hart tot het rust vindt in U.' Het zijn de beroemdste van de vele woorden van deze bekeerling en dat verbaast niet. 'Rust mijn ziel, uw God is koning...' - van de rust door een geloof gebracht, verneemt men ook tegenwoordig nog, via bijvoorbeeld het religieuze lied. Ook de onrust van de nog niet bekeerde wordt ons vaak genoeg bekend: het wandelen in de duisternis, het vergeefse roepen, de doolhof waar geen uitkomst was – totdat een nieuw geloof de uitkomst bracht. En met de uitkomst de rust. Meestal zijn de getuigenissen te oprecht om niet serieus te worden genomen en het christelijke geloof is niet het enige geloof waarvan op deze wijze werd en wordt getuigd. Het verlangen dat werd gestild haakte naar overzicht, naar vastheid, naar bevestiging, naar een zin of een richting voor het leven, naar een toevlucht in geborgenheid.

De onrust die genas was de onrust van een tekort aan geloof. Echter, deze onrust bestaat in soorten. En het is een andere onrust van hetzelfde tekort aan geloof die mij in dit essay zal interesseren. Ze is een neurotische onrust, die zich in verschillende vormen kan voordoen, zowel per karaktergroep als ook per individu. Voor de één kan het een gewone rusteloosheid zijn of een onwelkome geobsedeerdheid, voor de ander is het een galopperende fantasie,

voor een derde het onbestemde verlangen. Misschien is het wel alle hinder waarvoor het kalmerende tablet werd uitgevonden, hoewel deze hinder ongelijk over de getroffen en gedistribueerd.

Wie verrast opziet van ook nog deze achtergrond van het tekort aan geloof kan nog nooit een bekeerlingenprogramma van de Evangelische Omroep hebben gezien of het oor te luisteren hebben gelegd in ideologisch aangedreven sferen. De getuigenissen die ons uit zulke sferen bereiken zijn immers duidelijk genoeg. Wat de geest die het licht vond zich weet te herinneren van het uur van duisternis blijkt vaak heel wat meer dan alleen die ene, geestelijke onrust, meer dan alleen dat onrustige zoeken, waarvan Augustinus sprak. Meer dan eens hoorde ik er getuigen van een neurotische rusteloosheid die het hart bleef kwellen totdat het wonder kwam van het genezende geloof. En zulke redding soms op het laatste nippertje, nog juist voordat het bijtje erbij was neergelegd. Trouwens, wie vernam niet van de macht die de cocaïne over het hart wist uit te oefenen tot het moment dat de reddende hand van Jezus kwam of ook, haar wonderen bijvoorbeeld onder Afro-Amerikanen werkend, de hand van Allah.

Nooit heb ik om zulke bekentenissen gelachen en wie het wel deed zag me kwaad. Als Jezus ons redden kan van de cocaïneverslaving dan moet Jezus dat gewoon mogen doen. Dat de prijs voor de verlichting een band van twijfelachtige betrouwbaarheid is: inderdaad; het is ook mijn idee. Maar wat zou die twijfelachtigheid? In negen van de tien gevallen is de band welkom en een bron van bevrediging op zichzelf. Zodat het geloof dat de genezende werking uitoefent maar liever om die werking moet worden geprezen.

Met dat al: wat me overlaat aan de eigen gedachten is het gesuggereerde verband tussen bekering en genezing. Terwijl het verdwijnen van de geestelijke onrust zich eenvoudig en redelijk laat verklaren geldt dat voor die andere, de neurotische onrust niet. Waarom zou dat nieuwe geloof ook die neurotische rusteloosheid, de galopperende fantasie, een ziekelijke spanning doen verdwijnen? Ook de bekeerling weet op die vraag het antwoord niet. Of beter gezegd: hij of zij vat het veelal op als een wonder. Mij bevredigt deze verklaring niet. Niet dat wonderen niet aan mij besteed zouden zijn, want waarom niet. Maar hier laat zich ook een andere toedracht denken. Meteen al manifest is de onvermoede, dus voordien

verborgen agressie die veel bekeerlingen blijken te kunnen ontplooiën en uitleven, een aftap waarvan de werking niet anders dan therapeutisch kan zijn. Het navolgende essay, *Een Verloster afgelost*, bekijkt een bijzondere vorm van dat resultaat van meer dichtbij. Minder manifest maar meer algemeen, luidt mijn veronderstelling, is een heel andere werking. Dit gebeuren bestaat in een onderduiken van de neurotische hinder voorbij een camouflage die haar oorspronkelijke vorm aan de innerlijke registratie onttrekt. Er verdwijnt in dat geval niets; slechts ziet de hinder zich getraakteerd op een verhullend en prettiger om de ziel passend kostuum. En waarom zou dat nieuwe kostuum niet gewoon het nieuwe geloof zijn. Een comfortabele en toonbare overjas waarin het négligé van de neurotische hinder zich verbergen kan en zelfs nog bijdragen aan een bevrediging. Voorbij dat opperkleed en voorbij het négligé, dus nog dieper verborgen, blijft dan de naaktheid van het neurotische motief onveranderd, hoewel in veel gevallen dankzij de aftap van de bekeringsagressie tevens ietwat verzwakt.

Een hypothese, meer niet – maar ik geloof in de hypothese. Een aanwijzing ertoe wordt me al verschaft door een onderlinge correspondentie tussen de onrust die was en de rust die kwam. Ze blijkt uit de tweeledigheid die het psychische ervaren van zowel de ene als de andere toestand kenmerkt. Niet anders dan de onrust van het geloof is immers ook de beeldvorming van het geloof tweeledig; ze bestaat in een projectie vanuit een verborgen bron die zich achter een projectie vanuit het bewuste verschuilt. Dat strookt met de tweeledigheid van enerzijds de onrust van de zoekende geest en anderzijds de neurotische onrust die wel stoken moet vanuit een verborgen bron. Alles bijeen gaat het om een analogie die voldoende sluit om ons op het idee te brengen van een rust van het geloof die de aan gewone geestelijke onrust het verlangde soelaas biedt terwijl ze de neurotische onrust slechts verbergt.

Het idee dat ik voor dit essay en voor dit boek aanhoud dateert van een ver verleden: de laten jaren '70. Hoe kwam ik aan het idee? Het viel me toe als niet meer dan een bijproduct van een heel anders gerichte onderneming. En als een onvoorzien bijproduct bovendien. Het eigenlijke doel was een matiging van een neurotisch ongerief waarvan de hinder me na ruim een jaar van gezeur te dol werd. Vanuit een oogpunt van gradatie, van veelheid en intensiteit, was deze onrust zelfs extreem, dus allesbehalve representatief. Maar ik

schreef al, dat het niet de gradaties zijn maar de structuren die me voor dit boek interesseren. En dat de structuur van die eigen onrust zo bijzonder was is de indruk ook vandaag nog niet. Wat me er nog interesseert is dan ook een algemeenheid – en wel een algemeenheid die als reden volstaat om het bijzondere geval nog eens te retraceren.

Waar bestond de hinder uit? Terwijl het met de rest van het neurotische palet wel meeviel – de voorafgaande depressiecyclus had me afgeholpen van de helft van een spraakgebrek - ging hier een gekte te keer. Het leek er zelfs op dat deze ene gekte een paar andere vertakkingen van de neurose in zich had opgezogen, opdat de uitoefening van haar dwang navenant kon worden opgevoerd. En wat het geval nog erger maakte: het was een gekte van de meest beschamende soort. Ook daarom daagde het geval uit tot de strijd. Eén methode van de strijd, de laatste die werd beproefd, bestond in een verkenning in het eigen innerlijke boudoir, vanuit de hoopvolle veronderstelling dat zo'n onderzoek, indien het maar ver genoeg zou worden doorgevoerd, iets aan de hinder verhelpen zou. En ofschoon deze verwachting een illusie bleek was er dus wel dat bijproduct: een nieuw inzicht in de wereld van de gelovige fantasie. Hetgeen me verplicht om ook van dat onderzoek, dus van de gekte die moest worden onderzocht, het noodzakelijke te vertellen. Welnu.

\*

Op een middag laat in 1975 of vroeg in 1976, terwijl ik om de hoek van mijn Jordaneze woning door een dwarsstraatje liep, begon het. Het kan zijn dat het moment het einde markeerde van een even lichte als langdurige manie. Plotseling, met een zwiep van het gevoel naar andere sferen gebracht, vertoefde ik in een roerig gebied in Zuid-Amerika. Of in Saoedie-Arabie, of in New York, ik weet niet meer waar. Maar ver was het zeker: - meegevoerd als ik was door het tovertapijt van de dagdroom.

Al vaker had de kwaal me bezocht, in de puberteit en later. Gedurende lange perioden echter had ze de voorrang gelaten (..)